

Bahdanovičius ir Vilnius

Lietuviai, Maksimo Bahdanovičiaus talento gerbėjai, apie poetą jau galėjo perskaityti «Lietuviškojoje tarybinėje enciklopedijoje». Ten parašyta, kad jis gimė 1891 metų gruodžio 9 dieną Minske. Taigi šiais metais pažangi visuomenė švenčia 120-ąsias poeto gimimo metines.

Gimtąją kalbą išmoko savarankiškai, skaitydamas baltarusių tautosakos rinkinius ir senoviškas baltarusiškas knygas. Kai sužinojo, kad Vilniuje pradėjo eiti baltarusiškas laikraštis «Naša Niva», ėmė susirašinėti su redakcija, siųsti jai savo kūrinius. Pirmoji publikacija pasirodė 1907 metų vasarą. Tai buvo apsakymas «Muzikantas». Jį Maksimas Bahdanovičius sukūrė mokydamasis gimnazijoje Nižnyj Novgorode. Tame pačiame laikraštyje 1909 metais pasirodę pirmieji jo eilėraščiai buvo atsiųsti jau iš Jaroslavlį.

Būsimasis poetas norėjo mokytis Peterburgo universitete. Ten, padedamas A. Šachmatovo, buvo sumanęs studijuoti baltarusių kalbą, etnografiją, istoriją. Bet tėvas, Adomas Bahdanovičius, neleido sūnaus į Peterburgą dėl silpnos sveikatos. Be to, jis neturėjo lėšų leisti į mokslus abu savo sūnus skirtinguose miestuose, nes jaunesnysis sūnus Levas ruošėsi būti Maskvos universiteto fizikos-matematikos fakulteto studentu.

Maksimas turėjo stoti į Demidovo juridinį licėjų Jaroslavyje. 1911 metų vasarą, prieš mokslo metų pradžią licėjuje, jis aplankė Baltarusiją: Vilnių ir Rakuciovščinos kaimą netoli Molodečnos. Avažiuoti jį paprašė Ivanas ir Antonas Luckevičiai, «Naša Niva» darbuotojai. Maksimas Bahdanovičius atvyko į Vilnių jau kaip aktyvus žinomas baltarusių atgimimo atstovas.

Vilniuje Maksimas Bahdanovičius prabuvo tik pora dienų – pakeliui į Rakuciovščiną ir atgal. Dienų, praleistų Vilniuje, reikšmės negalima neįvertinti. Jis bendravo su susirašinėjimo draugais, susipažino su puikiais Ivano Luckevičiaus kolekcijos rinkiniais – baltarusiškais ikonomis, rankraščiais ir seniai spausdintais leidiniais, Baltarusijos kunigaikščių antspaudais ir senais ginklais, įžymiomis Slucko juostomis ir kitais eksponatais. Jie vėliau atnešė šlovę Baltarusijos Ivano Luckevičiaus istorijos ir etnografijos muziejui Vilniuje.

Vilnius 20 amžiaus pradžioje buvo stambus kultūrinis ir visuomeninis Lietuvos ir Baltarusijos centras. Maksimui Bahdanovičiui miestas paliko neišdildomą įspūdį. Jis grožėjosi architektūros paminklais. Čia buvo galima išgirsti lenkiškai, lietuviškai, baltarusiškai, rusiškai ir kitomis kalbomis šnekančius žmones.

Kelios dienos, praleistos Vilniuje, turėjo didelės reikšmės tolesnei poeto kūrybai. Paveiktas šios kelionės įspūdžių, jis parašė eilėraščių ciklą «Miestas», kuris, kaip žinome, vėliau įėjo į eilėraščių rinkinį «Vianok» («Vainikas»). Nei Jaroslavlį – nauja Bahdanovičių gyvenamoji vieta, nei Nižnyj Novgorodas, kur Maksimas mokėsi gimnazijoje, net nei Minskas ir Gardinas, o Vilnius – senoji baltarusių sostinė – pirmas ir vienintelis urbanistinis motyvas Maksimo Bahdanovičiaus poezijoje. Tuose eilėraščiuose «modernių, tviskančių, aidinčių gatvių ir tamsių nuošalių senamiesčio skersgatvių kontrastai, amžių dvasia Vilniaus mūruose» [1, p. 31]. Žinoma, nuo tada, praėjusio šimtmečio pabaigos, miestas labai pasikeitė. Tuomet gi jaunam žmogui, kuris atvažiavo iš gana ramaus Jaroslavlį, Vilnius buvo panašus į didmiestį.

Vienas iš ciklo «Miestas» eilėraščių – sonetas «Vilniuje»: «Ліхтарняў свет у сінняй вышыне... / Вітрынамі зіяючыя крамы, / Кавярні, мора вывесак, як плямы, / Анонсы і плакаты на сцяне» [3, p. 5] // «Žibintų šviesos mėlynam dangui... / Vitrinos...Iškabos...Liepsnom liepsnoja / Afišos ir plakatai. Kur suku – / Gyvenimas ir verda, ir putoja».

Negalima neprisiminti eilėraščio «Vilniaus gatvės»: «Вулкі Вільні зіяюць і гулка грываць! / Вір людскі скрозь заліў паясы тратуараў, / Блішчуць вокны, ліхтарні ўгары зіхацяць, / Коні мчацца, трамваі трывожна звіняць... / І гараць аганьком вочы змучаных твараў!» [2, p. 96].

Šventos Onos bažnyčia – vienas iš architektūros paminklų, kuris padarė poetui didelį įspūdį. L. Luckevič teisingai pastebėjo: «Ne tik Napoleonas grožėjosi Šventos Onos bažnyčia, bet ir mūsų poetas Maksimas Bohdanovičius, kai pirmą kartą aplankė Vilnių, parašė eilėraščių apie šį stebuklingą miestą, tuo pačiu ir apie Šventos Onos bažnyčią» [3, p. 5]. Dabar sunku pasakyti, kas turėjo įtakos šio eilėraščio sukūrimui: ar poetas parašė eilėraštį, paveiktas gotikinės architektūros, ar jis prisiminė savo karštai mylėtą merginą vardu Ona. Šventos Onos bažnyčia ir šiandien išsiskiria iš kitų Lietuvos garsių vietų. Ji labai lengva, grakšti, šventiška. Maksimas Bohdanovičius, paveiktas jos grožio, paskyrė jai labai jaudinančias eilutes. Ir mums, išeiviams iš savo Tėvynės Lietuvos, jos virpina širdį: «Каб залячыць у сэрцы раны, / Забыць пра долі цяжкі глум, / Прыйдзіце да касцёла Анны, / Там знікнуць сцені цяжкіх дум».

Gana įdomi šio eilėraščio pasirodymo istorija. Tarybiniai baltarusių mokslininkai ir bibliografai galėjo juo susidomėti tik po to, kai 1981 metų vasarą žurnale «Maladasc» pasirodė baltarusių literatūros istorikės ir bibliografės, tuometinės BTRR rašytojų sąjungos narės, valstybinės V. Lenino bibliotekos darbuotojos N. Vataci publikacija. Vilniuje baltarusių laikraštyje «Belaruski dzen», jai pasisekė rasti 1927 metais išspausdintą originalų eilėraščio «Šventos Onos bažnyčia Vilniuje» baltarusišką tekstą. Pažangiai visuomenei iki tol buvo žinomas tik rusiškas to eilėraščio vertimas. Šis eilėraštis baltarusių kalba nebuvo įtrauktas į pirmus du M. Bahdanovičiaus raštų leidimus. 1927 – 1928 metais «M. Bagdanovičiaus raštų» dvitomį išleido tuometinis Baltarusijos Kultūros Institutas (dabar Mokslų Akademija). Antrasis poeto raštų leidimas pasirodė 1958 metais. Jis pateko tik į trečiąjį, 1968 metų leidimą. N. Vataci, kaip žinome, ne vieną dešimtmetį tyrinėjo M. Bahdanovičiaus gyvenimą ir kūrybą.

Eilėraštis «Pagonia» («Vytis») – tai himnas narsumui: «Толькі ў сэрцы трывожным пачую / За краіну радзімую жах, / Успомню Вострую Брамү святую / І ваякаў на грозных канях. / У белай пене праносяцца коні, / Рвуцца, мкнуцца і цяжка хрыпяць... / Страдаўняй Літоўскай Пагоні / Не разбіць, не спыніць, не стрымаць...» // «Vos tik nerimas juodas apninka / Dėl tėvynės – ir smelkias širdin – / Atminty Aušros Vartai nušvinta, / Lekia raitelis – veržias pirmyn. / Baltos putos nuo žąslų nutyksta, – / Vis veržliau, vis trankiau dundesys... / Šio narsaus Lietuvos žemių vyčio / Systabdyt niekada nepavyks».

Poetas jaudinasi. Jis moko mylėti Tėvynę: «Біце ў сэрцы іх – біце мячамі, / Не давайце чужынцамі быць! / Хай пачуюць як сэрца начамі / Аб радзімай старонцы баліць» // «Kalavijais byloki į širdis, / Svetimšaliais neleiski pavirst! /

Tegu dieną ir naktį jie girdi, / Kaip dėl tėviškės siela nerims!». Šis eilėraštis aktualus ir šiandien. Jį žino visi baltarusiai.

Ciklu «Miestas» baigėsi rinkinio «Vainikas» (1903–1912) rašymo laikotarpis. Ta knyga – tai vienintelis poetui gyvam esant išėjęs poezijos rinkinys, išleistas Vilniuje. Paskutinėse eilutėse, parašytose Jaltoje 1917 metų gegužės mėnesį ant savo poezijos rinkinio viršelio, Maksimas prisimena Vilnių. «У країне светлай, дзе я ўміраю, / У белым доме ля сінняй бухты, / Я не самотны, я кнігу маю, / З друкарні пана Марціна Кухты» // «Dabar, kai mirštu ant jūros kranto / Šaly šviesiojoj, toli tėvynės, / Esu ne vienas, laikau aš rankoj / Knygą, išleistą Kuchtos Martyno».

Literatūra

1. Aputienė, V. Maksimas Bogdanovičius Vilniuje / V. Aputienė / Bibliotekų darbas. – 1981. – № 12. – С. 31–32.
2. Багдановіч, М. Поўны збор твораў : у 3 т. / М. Багдановіч. – 2-е выд. – Мінск, 2001. – Т. 1 : Вершы, паэмы, пераклады, наслідаванні, чарнавыя накіды.
3. Мілаш, Л. М. Багдановіч і Вільня / Л. Мілаш // Наша слова. – 2001. – № 51. – С. 5.